

**Cech tkalců Kdyně
1760–1860 (1863)**

Inventář

EL NAD č.: 1820
AP č.: 426

Mgr. Radka Kinkorová
Horšovský Týn 2015

Obsah

Úvod:

I. Vývoj původce archiválií.....	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu.....	4
III. Archivní charakteristika archivního fondu.....	4
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	6
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky.....	6
Seznam použitých pramenů a literatury.....	7

Přílohy

Seznam použitých zkratk	8
Inventární seznam.....	9

I. Vývoj původce archiválií

S rozvojem řemeslné výroby ve městech jsou spjaty i počátky řemeslných bratrstev a vznik cechovního systému v českých zemích. Městští řemeslníci se záhy začali spolčovat v rámci jednoho nebo více výrobních oborů ve snaze obhájit vlastní ekonomické zájmy. Cechovní sdružení, nazývaná někdy rovněž pořádky, plnila také důležitou korporativní roli v oblasti sociální. Uzavřené skupiny řemeslníků usilujících o odbytový monopol na městském trhu spojovaly i společné úkony náboženské a společenské. Postupně se rozvinula i pevná podoba cechovní organizace, v jejímž čele stál cechmistr spolu se staršími, kteří dbali na dodržování zásad stanovených ve statutech a kontrolovali prodej a jakost výrobků. Statuta neboli artikule určovaly pravidla fungování cechu, obsahovaly normy pro provozování řemesla a zachování kvality výrobků, pro přijímání členů, vzdělávání řemeslnického dorostu a rovněž zahrnovaly normativ dobrých mravů.

Kdyně bývala proslulá svou tradiční textilní řemeslnou produkcí a jednou z prvních textilních manufaktur v českých zemích. Výroba vlněného zboží, punčoch a plátýnka existovala ve Kdyni již před třicetiletou válkou, avšak zda byla i cechovně organizována není doposud známo. Berní rula uvádí jmenovitě ve Kdyni pouze dva tkalce.¹ V tereziánském katastru je zapsáno deset tovaryšů zhotovujících punčochy, tři výrobci pytloviny a dva mykači vlny při panské manufaktuře a patnáct tkalců ve městě.² Z toho však nelze odvodit, zda pracující při panské manufaktuře byli členy cechu. Tkaní punčoch zde postupem doby skončilo a snad se částečně přesunulo do Domažlic. Ve Kdyni zůstala výroba vlněného zboží a především mlýnských plátýnek. Plátýnek se tkalo několik druhů, od nejjemnějšího vejražkového až po hrubší žitné a chlebové.³ Výroba probíhala především ve zdejších manufakturách (i rozptýlených), které od poloviny 18. století podávaly statistické výkazy o množství produkce a o počtu zaměstnaných.⁴ Bohužel není zcela jasné, jaký podíl mezi zaměstnanci manufaktury měli členové cechu.

O vzniku kdyňského tkalcovského cechu prozatím nemáme bližších zpráv. V 18. století zastupovali cech navenek dva cechovní starší. Cechmistr spolu se staršími bývali voleni na cechovních shromážděních, která se konávala 3–4krát ročně, a potvrzování městskou radou, které skládali přísahu. Cech měl svoji samosprávu, ale zároveň byl podřízen městské radě a také správě panství. Volení představitelů cechu také zpravidla spravovali cechovní pokladnici, ve které bylo uloženo cechovní jmění a cechovní dokumenty. Dozorem nad cechy byli pověřeni cechovní inspektoři, jejichž funkce dozoru nad činností cechů byla zřízena v roce 1731 generálním cechovním patentem pro české země (ve Kdyni známe do roku 1803 cechovního inspektora Kostlivého, po něm Wolfganga Žákavce). Všeobecná konzervativnost cechovní organizace zabraňovala rozvoji řemesel a výroby, proto se kontroly řemesel ujal stát. V generálních cechovních artikulech pro cechovní pořádky dědičných zemí českých ze dne 5. ledna 1739 bylo ukotveno sjednocení cechovních předpisů, zejména v oblasti vzdělávání řemeslnického dorostu, mzdových poměrů a získávání mistrovského

¹ DOSKOČILOVÁ, Marie. *Berní rula 23 : kraj plzeňský*. Díl I. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1952, s. 309–310.

² CHALUPA, Aleš – LIŠKOVÁ, Marie – NUHLÍČEK, Josef – RAJTORAL, František. *Tereziánský katastr český, svazek 2*. Praha : Archivní správa ministerstva vnitra, 1966, s. 19–20.

³ TŠÍDA, Emil. *Z minulosti kdyňského kraje*. Kdyně : Nákladem Okresního sboru osvětového ve Kdyni, 1925, s. 113.

⁴ Viz HOFMANN, Gustav. Domažlicko ve statistikách z let 1781–1793. *Výroční zpráva Okresního archivu Domažlice*. Domažlice : Okresní archiv Domažlice, 1982, s. 75–141. TÝŽ. Domažlicko ve statistice z roku 1808. *Výroční zpráva Okresního archivu Domažlice*. Domažlice : Okresní archiv Domažlice, 1983, s. 101–116. TÝŽ. Domažlicko v produkčních tabelách z roku 1753. *Výroční zpráva Okresního archivu Domažlice*. Domažlice : Okresní archiv Domažlice, 1984–1985, s. 77–92.

práva, a zesilovaly rovněž snahy o osvobození zejména textilních řemesel od cechovních pout.

Reskriptem z 22. února 1755 pak bylo domácí tkalcovství deklarováno necechovním řemeslem. Po skončení sedmileté války byly za svobodná řemesla prohlášeny kromě jiných v roce 1764 soukenictví a výroba vlněného cajku, v roce 1773 pletení a tkaní punčoch⁵ a v roce 1774 výroba stuh a kalounů.⁶ Tkalcovství se postupně stalo doplňkovou domácí výrobou žen a řemeslníků jiných oborů nebo zemědělců zejména v zimních měsících. Přesto si tkalcovství udrželo na mnoha místech silnou vazbu k cechovníctví.

Dochovaná písemná agenda cechu pochází převážně z období, kdy již byly cechy věnující se textilní výrobě zrušeny. Přesto však tyto písemné záznamy nenavědčují ukončení cechovní činnosti tkalců ve Kdyni. Lze se domnívat, že cech fungoval nadále jako společenská organizace, která plnila především funkci sociální, charitativní a náboženskou a dále zabezpečovala vzdělávání řemeslnického dorostu.

Ani po roce 1860, kdy byly všechny cechy zrušeny císařským patentem č. 227 ř. z., živnostenským řádem z 20. prosince 1859, který v úvodním článku III zrušil veškeré dosavadní předpisy o získávání živnostenského oprávnění, nelze v dochovaných archiváliích zaznamenat podstatné změny ve vedení písemností. Podle tohoto živnostenského řádu nahradila dosud existující cechy živnostenská společenstva. Ze Kdyně známe společenstvo živností oděvních, jehož členové se coby řemeslníci nazývali většinou látkari.⁷ Soupis kdyňských řemeslníků z roku 1866 vykazuje jednoho tkalce a dvacet látkarů.⁸ Tento počet se zřejmě nebude příliš lišit od stavu členů cechu v době zákonného uzavření jeho činnosti.

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

Ve Státním okresním archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně se nedochovaly žádné písemné záznamy dokládající převzetí archiválií kdyňských cechů do archivu.

O uložení dokumentů před jejich převzetím do archivu máme jen neúplné informace. Můžeme se domnívat, že po dobu existence cechů byly uloženy v cechovní pokladnici, kterou spravovali cechovní starší, do jejichž domu se pokladna po jejich zvolení obvykle stěhovala. Po zrušení cechů cechovní agenda zpravidla přecházela na nově vzniklá společenstva; uzavřené spisy, knihy a listiny se ukládaly spolu s dokumenty městské správy na radnici. Písemnosti tkalcovského cechu se mohly nacházet rovněž mezi městskou registraturou, která nebyla ve Kdyni nikdy dostatečně uspořádána. Archiv převzal 120 bm písemností kdyňské městské správy 9. června 1964 pod přírůstkovým číslem 8/64. Spisy o fondu však neobsahují záznamy o oddělení cechovních a městských archiválií.

Předpokládáme ztráty dokumentů tkalcovského cechu před jejich uložením v archivu, nedochovaly se např. pečetidlo ani žádné normativy.

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Časový rozsah archivního fondu Cech tkalců Kdyně je 1760–1860 (1863). Posterius u úřední knihy (ukn1) se vztahuje k zápisům v knize protokolů, které byly učiněny po zrušení

---

⁵ 1. Juni 1773 – Die Strickerei und Leinweberei wird als ein freies Gewerbe erklärt – viz *Hauptelenchus und Repertorium über alle acht Bände der Sammlung aller k. k. Gesetze vom Jahre 1740 bis 1780 in einer chronologischen Ordnung und sistematischen Verbindung*. Wien : Joh. Georg Mößle, 1787, s. 201.

⁶ BĚLINA, Pavel – KAŠE, Jiří – KUČERA, Jan P. *Velké dějiny země Koruny české. Svazek X – 1740–1792*. Praha – Litomyšl : Paseka, 2001, s. 395.

⁷ Viz SOKA Domažlice, archivní fond Společenstvo živností oděvních Kdyně, 1862–1900.

⁸ SOKA Domažlice, Archiv města Domažlice, řemesla, obchody a živnosti, 1859–1940, inv. č. 439, karton 95.

cechů.

Archivní fond Cech tkalců Kdyně je ve Státním okresním archivu Domažlice evidován od roku 2012, kdy archiváři při provádění generální inventury vyčlenili z archivního fondu Sdružený cech Kdyně (EL NAD 519) osobní doklady členů cechu z let 1760–1834 (č. j. SOAP/010-0744/2012 ze dne 22. listopadu 2012). Při inventarizaci archivního fondu Cech tkalců Kdyně zpracovatelka prověřila rovněž archivní fond Společenstvo živností oděvních Kdyně (EL NAD 521), jehož časový rozsah naznačoval, že by mohl obsahovat archiválie vzešlé z činnosti tkalcovského cechu ve Kdyni. Po prohlédnutí archiválií byly z archivního fondu Společenstvo živností oděvních Kdyně (EL NAD 521) vnitřním přesunem přeřazeny dvě úřední knihy z let 1787–1860 (1863) a část spisů z let 1801–1852 do inventarizovaného archivního fondu (č. j. SOAP/010-0835/2014 ze dne 15. prosince 2014).

Archivní fond obsahuje úřední knihy, které představují obvyklou administrativu cechovních sdružení. Kniha protokolů sloužila k zápisům z cechovních schůzí, rovněž do ní cechovní písař zapisoval různé smlouvy mistrů, např. o přijetí či vyučení učedníka (ukn1). Knihy protokolů měly podle ustanovení generálních cechovních artikulí z roku 1739 obsahovat vše, co se projednávalo na cechovních schůzích ohledně řemeslnických neshod, aby v případě opětovného prošetřování mohl být pořízen opis pro účastníky nebo rozhodčí sporu. Dochovanou knihu protokolů kdyňský tkalcovský cech založil společně s knihou počtů, v níž evidoval své příjmy a vydání (ukn2).

Archivní fond tvoří také malé množství spisů, jež všechny představují osobní doklady členů cechu, tvoří je vysvědčení z nedělní školy, výuční a osvědčující listy, tzv. atesty. Výuční listy obdrželi učedníci, které mistr prohlásil za vyučené. Po přezkoumání průběhu učení staršími cechu, popř. přijetí mezi tovaryše, byl vyhotoven výuční list, na němž starší cechu potvrdili svými podpisy a přítěštěním cechovní pečeti, že jmenovaný se řádně vyučil. Výuční listy nebyly předávány tovaryšům do vlastních rukou, ale podle druhého článku generálního cechovního řádu z roku 1731 byly originály výučních listů ponechávány v pokladnici cechu, u jehož mistra byl tovaryš vyučen, až do té doby, než se tovaryš někde ucházel o získání mistrovského práva. Dalšími zachovanými osobními doklady jsou osvědčující listy (atesty), na nichž cechovní starší osvědčují tovaryšům, že u mistra jejich cechu určitou dobu pracoval. Dochované osvědčující listy patří všechny k těm, jež se začaly vydávat po úpravě související s překračováním odvodních okrsků po roce 1770.

Mezi osobními doklady členů cechu se nacházejí rovněž vysvědčení o nabytém školním vzdělání. Poté, co byla zavedena povinná školní docházka, vešlo v platnost nařízení z 9. prosince 1779, že do učení (ani do služby) nesmějí být přijímáni ti, kteří by nedoložili potvrzení, že byli ve škole vyučováni náboženství a z něho také vyzkoušeni. Toto nařízení bylo znovu opakováno 28. prosince 1780 a 30. října 1781. Nařízením ze dne 19. prosince 1779 měli duchovní dohlížet na to, aby mladí nebyli přijímáni do učení bez vysvědčení o absolvování předepsaného povinného školního vzdělání. Školním patentem Marie Terezie z 6. prosince 1774 bylo nařízeno, aby mládež do dvaceti let navštěvovala po nedělních odpoledních bohoslužbách opakovací hodiny, tzv. nedělní školu, a žádný učedník neměl být propuštěn, dokud se neprokázal vysvědčením z nedělní školy, vyjma ty, kteří absolvovali všechny čtyři třídy hlavní školy.

Osobní doklady členů cechu byly uspořádány abecedně, aby zůstaly vcelku dokumenty téhož řemeslníka.

Při inventarizaci se zpracovatelka řídila metodickým pokynem ředitele SOA v Plzni pro zpracování archiválií a tvorbu archivních pomůcek č. j. SOAP/006-0767/2010 a jeho dodatkem č. j. SOAP/006-1300/2014.

Jazykem archiválií je čeština a němčina.

Obě úřední knihy mají odtržené desky a rozvolněnou vazbu, proto vyžadují restaurátorský zásah.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Archivní fond Cech tkalců Kdyně obsahuje úřední knihy a spisy z druhé poloviny 18. a první poloviny 19. století.

Cechovní knihy dávají možnost nahlédnout do organizace cechovních shromáždění, do hospodaření cechu a v kombinaci s dochovanými spisy také umožňují rekonstruovat rodiny, v nichž se řemeslo tradičně předávalo z otce na syna.

Na některých z osobních dokladů členů cechu lze najít otisk nedochovaného oválného pečetidla o rozměrech 25 x 27 mm, které mělo v pečetním poli korunovaný oválný štít a na něm dva zkřížené kartáče na česání vlny, pod nimi snad tkalcovský člunek. Nad štítem stojí beránek s korouhvičkou a nad beránkem je opis majuskulou ●P●C●Z● NEIGETINE. Pečetní pole je lemováno provazcem. (Viz např. atest pro Wenzla Kostkubu z roku 1800.)

Osvědčující list pro Josefa Baara z roku 1802 byl vyhotovený na předtištěném formuláři s vedutou Vídně.⁹

K rozšíření poznatků o historii kdyňského tkalcovského cechu bude nutné prostudovat též další archivní fondy, např. Archiv města Kdyně nebo Velkostatek Kout – Trhanov (uložený v SOA v Plzni).

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky

Ve Státním okresním archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně archivní fond Cech tkalců Kdyně uspořádala a archivní pomůcku sestavila Radka Kinkorová.

V Horšovském Týně dne 11. června 2015

Radka Kinkorová

---

⁹ Popis této veduty uložené v SOkA Domažlice není uveden v Soupisu vedut vzniklých do roku 1850, svazek II/3, Státní okresní archivy. Praha : Odbor AS MV, 2003.

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

SOkA Domažlice, Společenstvo živností oděvních Kdyně, 1862–1900.

SOkA Domažlice, Archiv města Domažlice, řemesla, obchody a živnosti, 1859–1940, inv. č. 439, karton 9.

CHALUPA, Aleš – LIŠKOVÁ, Marie – NUHLÍČEK, Josef – RAJTORAL, František. *Tereziánský katastr český, svazek 2*. Praha : Archivní správa ministerstva vnitra, 1966.

DOSKOČILOVÁ, Marie. *Berní rula 23 : kraj plzeňský*. Díl I. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1952.

Hauptelenchus und Repertorium über alle acht Bände der Sammlung aller k. k. Gesetze vom Jahre 1740 bis 1780 in einer chronologischen Ordnung und sistematischen Verbindung. Wien : Joh. Georg Mößle, 1787.

Literatura

BĚLINA, Pavel – KAŠE, Jiří – KUČERA, Jan P. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek X – 1740–1792*. Praha – Litomyšl : Paseka, 2001.

HOFMANN, Gustav. *Domažlicko ve statistikách z let 1781–1793. Výroční zpráva Okresního archivu Domažlice*. Domažlice : Okresní archiv Domažlice, 1982, s. 75–141.

TÝŽ. *Domažlicko ve statistice z roku 1808. Výroční zpráva Okresního archivu Domažlice*. Domažlice : Okresní archiv Domažlice, 1983, s. 101–116.

TÝŽ. *Domažlicko v produkčních tabelách z roku 1753. Výroční zpráva Okresního archivu Domažlice*. Domažlice : Okresní archiv Domažlice, 1984–1985, s. 77–92.

JANÁČEK, Josef. *Přehled vývoje řemeslné výroby v českých zemích za feudalismu*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1963.

ROBEK, Antonín – VAŘEKA, Josef. *Jihočeská vlastivěda : národopis*. České Budějovice – Jihočeské nakladatelství, 1987.

TŠÍDA, Emil. *Z minulosti kdyňského kraje*. Kdyně : Nákladem Okresního sboru osvětového ve Kdyni, 1925

VOLF, Miroslav – HAAS, Antonín. *Archivní příručka : sborník přednášek o archivní praxi*. Praha : Svoboda, 1948.

WINTER, Zikmund. *Řemeslnictvo a živnosti 16. věku v Čechách*. Praha : Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1909.

WINTER, Zikmund. *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století*. Praha : Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1909.

Seznam použitých zkratek

AP	archivní pomůcka
EL	evidenční list
eid. jedn.	evidenční jednotka
inv. č.	inventární číslo
kar	karton
NAD	Národní archivní dědictví
SOA	státní oblastní archiv
SOkA	státní okresní archiv
ukn	úřední kniha

Inventární seznam

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedn. č.
---------	-------	---------------	----------------

I. Knihy

1	Kniha protokolů ze schůzí cechu <i>Německy, česky, 22 x 34,5 cm, utržené desky</i>	1787–1860 (1863)	ukn1
2	Kniha počtů <i>Německy, 22 x 34,5 cm, utržené desky</i>	1787–1840	ukn2

II. Spisy

3	Soupis mistrů a stavů	1834	kar1
4	Osobní doklady členů cechu	1760–1852	kar1

Název archivní pomůcky:	Cech tkalců Kdyně
Značka archivního fondu:	Cech t. Kdyně
Časové rozmezí:	1760–1860 (1863)
Počet evidenčních jednotek:	3 (2 úřední knihy, 1 karton)
Počet inventárních jednotek:	4
Rozsah v bm:	0,11
Stav ke dni:	11. 6. 2015
Zpracovatel archivního fondu:	Mgr. Radka Kinkorová
Zpracovatel archivní pomůcky:	Mgr. Radka Kinkorová
Počet stran:	11
Počet exemplářů:	4
Schválil:	Mgr. Radka Kinkorová dne 11. 6. 2015 čj. SOAP/010-0461/2015